

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Аржаанская средняя общеобразовательная школа
Пий-Хемского кожууна Республики Тыва

«РАССМОТРЕНО»

Руководитель МО:

Протокол № 1

от 27.08.2024 г.

«СОГЛАСОВАНО»

Зам. директора по УВР:

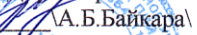
 Тюлюш Л.Б.

Протокол № 1

от 28.08.2024 г.

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор школы:

 А.Б.Байкара

Приказ № 350

от 30.08.2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родной (тувинской) литературе

ДЛЯ 7 КЛАССА
НА 2024/2025 УЧЕБНЫЙ ГОД

Составитель программы:
Ооржак Лариса Александровна,
I квалификационная категория.

АРЖААН, 2024 г.

Тайылбыр бижик

5-11 класстарның тыва аас чогаалы болгаш литературага чижек программа ортумак (долу) ниити өөрөдигеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге, сонуургалынга даянып, Тыва Республиканың өөрөдиге болгаш эртем яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунун 2012 чылда үндүргени «Төрээн чогаалга күрүне стандартының» сорулгаларынга болгаш негелделеринге дүүштүр кылдынган. Ажылчын программаны Тыва Республиканың өөрөдиге болгаш эртем яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунун 2012 чылда үндүргени «Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөрөдиге черлериниң 5-11 класстарынга чижек программасынга» даянып тургускан.

7-ги класстың төрээн чогаал эртемниң өөрөдигезин «Төрээн чогаал. 7 класс. Ниити өөрөдиге черлеринге өөрөдиге ному. – Кызыл: Национал школа хөгжүдөр институт, 2015. – 264 ар.» номунга, Ооржак Л.Х. «Төрээн чогаал. Ажылчын кыдырааш. Ниити өөрөдиге организацияларының өөреникчилеринге пособие. – Кызыл: Национал школа хөгжүдөр институт, 2015. – 64 а.» деп ажылчын кыдыраажы-биле чорудар.

Тайылбыр бижикте кол ниити өөрөдиге системазында тыва чогаал эртемниң ниити характеристиказын берип, үндезин өөрөдиге планында туружун тодараткан. Кол ниити өөрөдигениң системазында тыва чогаалдың ролун айтып, ниити өөрөдигениң өөрөдиге-кижизидилгелиг сорулгаларынче болгаш негелделеринче кичээнгейни угландырган. Чижек программа кол ниити өөрөдигениң тыва чогаал эртемниң вариативтиг программа ажылдап кылырының уг-шиин тодарадып турар. Программаларның база өөрөдиге номнарының авторлары бердинген чижек программаның утка болгаш тургузуунга, темаларны өөрөдириниң дараалашкаанга, ооң иштики хемчээлинге, өөреникчилерниң билиин хынаарынга хамаарыштыр боттарының көрүжүн илередип болур.

Чижек программаның тургустунган кезектери: «Тайылбыр бижик», «Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөрөдириниң сорулгалары», «5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу», «Тыва чогаал эртемни өөрөдириниң түңнелдери» деп кезектерден тургустунган.

Тыва чогаал өөрөдириниң сорулгалары болгаш өөреникчилерниң чедип алып билиглерниң түңнелделери бот-тускайлаң, предметтиг болгаш метапредметтиг угланышкынныг чадаларлыг бердинген.

Даянган программасы: 5-7 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература программасын Чамзырын Е. Т., Кужугет М. А., Ооржак Л. Х.– Кызыл: Тыва Республиканың өөрөдиге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызы. Национал школа хөгжүдөр институт, 2012.-104 а.

Ук программаны кол болгаш ниити өөрөдиге күрүне стандартынга даянып тургускан.

Ажылдаар өөрөдиге ному: Чамзырын Е. Т., Куулар Н. Ш., Херел А.Х. Төрээн чогаал. 7 класс. Ниити өөрөдиге черлеринге өөрөдиге ному. – Кызыл: Национал школа хөгжүдөр институт, 2015. – 264 ар.

Өөрөдиге ному РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге дүүштүр ортумак ниити өөрөдиге черлериниң 5-11 класстарынга тыва аас чогаалы болгаш литературада чижек программага даянып кылдынган.

7 класска төрээн чогаал өөрөдир ажылчын программаның тургузуу

Ажылчын программа 4 кезектерден тургустунган:

1. “Тайылбыр бижик”.
2. “Тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөрөдириниң сорулгалары”.
3. “6 класска тыва аас чогаалы болгаш литература эртемниң утказы болгаш тургузуу”.
4. Тыва чогаал эртемни өөрөдириниң түңнелдери
5. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглериниң характеристиказы”.
6. 7 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литератураның өөрөдиге курузунун тургузуу.

7. “7 класстарга тыва аас чогаалының болгаш литератураның календарь-тематиктиг планы”.

**Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары
Өөредиглиг:**

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;

- чогаал теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ылгап;

- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүң өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннеш уткалыг чогаалдарны деңнеп;

- чогаал сайгарарынга ажыглаарянзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайшгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

-сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг; хамааты бот-меделери бедик; ада-чурт-төөгүзүн үнелеп билир;

- номчулгага сонургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалдарында камгалап билир кижини кижизидер.

7 класска тыва аас чогаалы болгаш литература эртемниң утказы болгаш тургузуу

Кирилде кичээл (1 шак)

Литература – амыдыралдың көрүнчүү. Чогаалчының чечен чогаадылгазы болгаш боттуг амыдыралдың чогаалга илерээриниң онзагайлары. Литератураның уран чүүлдүң өске хевирлери-биле харылзаазы. Чечен чогаалды номчууру болгаш шингээдири, хүлээп алыры.

I кезээ. Чеченнерниң сөнү ...

Аас чогаалының өөредиглиг болгаш кижизидикчи ужур-дузазы, эстетиктиг шынарлары. Аас чогаалы-биле литератураның сырый холбаалы, оларның бот-боттарын байытчып чорууру.

Маадырлыг тоолдар (эпос) (6 шак)

«Ачыты Кезер-Мерген» (бөлүктөрүн шилиир) (2 шак)

«Танаа-Херел» (2 шак)

«Бокту-Кириш, Бора-Шээлей» (2 шак)

Чогаал теориязы. Маадырлыг тоолдар дугайында билиг (1 шак)

II-ги кезээ. Аас чогаалының салдары-биле... (3 шак)

В.С.Серен-оол «Каң-кыс» (үзүндүлөр, 3 шак)

М.Б.Кенин-Лопсан «Хайыралыг Калчан-Шилги» (Тоожудан эгелер, 2 шак)

М.Б.Доржу «Аас чогаал» (1 шак)

С.К.Тока «Араттың сөзү» деп романдан эгелер (6 шак)

С.А.Сарыг-оол «Аңгыр-оолдуң тоожузу» деп романдан эгелер (6 шак)

Б.Д.Хөвөңмей «Чүү болганыл?» (1 шак)

III-кү кезээ. Оожуургал чок сагыш-сеткил ...

Чечен чогаалдарда мөзү-бүдүш айтырыгларын илереткени. Чечен чогаалдың маадыры, ооң кылып турар ажыл-херектери, аажы-чаңы, кижилерге хамаарылгазы. Эпоска, драмага, лирикага характеристиканы тургузары.

С.А.Сарыг-оол «Соругга» (2 шак)

Чогаал теориязы. Чечен чугаа дугайында билиг (1 шак)

О.Ө.Сувапит «Ылар» (1 шак)

К-Э.К.Кудажы «Кызыл-Бөрттүг» (3 шак)

Ш.М.Суваң «Чээн оол» (1 шак)

IV-кү кезээ. Чечен чогаал делегейинде мөңгө темалар ...

С.Б.Пюрбю «Эргеппей дугайында тоожу» (2 шак)

Чогаал теориязы: тоожу дугайында билиг (1 шак)

О.К.Саган-оол «Найырал» (2 шак)

К-Э.Кудажы «Сарыг-оолдуң плантациязы» (1 шак)

М.Б.Доржу «Дайынныг кино көргөш ...» (1 шак)

И.Б.Иргит «Эргим Уля угбай» (1 шак)

V-ки кезээ. Пөзтиктиг одуруглар ... (4 шак)

С.Б.Пюрбю «Төрээн дылымга» (1 шак)

А.А.Даржай «Авамга» (1 шак)

Чогаал теориязы: шүлүк дугайында билиг (1 шак)

М.А.Күжүгет «Бак сагыш башка халдаар» (1 шак)

Р.Д.Лудуп «Чавыс-чавыс көжүп чоруур булуттарлыг» (1 шак)

VI-гы кезээ. Төөгүнү коптарыңар ...

С.А.Сарыг-оол «Алдан-маадыр» (2 шак)

Р.Д.Лудуп «Улаастайга» (1 шак)

И.Бадра (Бадра Игорь Иргитович) «Ужудукчу Кидиспей» деп романдан үзүндүлөр (3 шак)

О.Ө.Сувапит «Сат Бүрзекей дугайында баллада» (1 шак)

К-Э.Кудажы «Он бир» (1 шак)

7-гы класска чогаал өөредириниң шактарының хуваалдазы

Шупту – 68 шак, ооң иштинде:

Чечен чогаалдарны номчуур болгаш сайгарарынга – 54 шак.

Класстан дашкаар номчулгага – 8 шак.

Чугаа сайзырадылгазынга – 6 шак.

7 класстың өөреникчилеринин кол-кол мергежилдери болгаш чаңчыгар чүүлдери

7-ги классты доозуп тура, өөреникчилернин билир ужурлуг чүүлдери:

- маадырлыг тоолдарның уран-чечениниң онзагайын тодарадып, тайылбырлап билири;
- улустуң аас чогаалының аңгы-аңгы хевирлерин тодарадып болгаш оларны авторлуг чогаалдардан ылгап билир;
- шээжи-биле өөрөнгөн чогаалдарын шын аянынг, тода чугаалап билир;
- чогаалда чурутгунган болушкуннарны, маадырларны долuzu-биле сайгарып шыдаар;
- өөрөнип эрткен сөзүглелдериниң уран-чеченин сайгарбышаан, өөрөнгөн чогаал теориязын шын ажыглап билир;
- утказын чугаалаарының аңгы-аңгы хевирлерин (делгерөңгей,шилилгелиг, допчулай) чугаалап, рольдап номчуп, планның янзы-бүрү хевирлерин (сюжеттиг, идея-тематиктиг, композициялыг, цитаталыг) тургузуп билир;
- номчаан чогаалдарынга хамаарыштыр өскелерниң бодалдарын дыңнап, билип, аңаа хамаарыштыр бодунуң бодалын шынзыдып өөрөнир;
- номчаан сөзүглелинге бодунуң хамаарылгазын тода илеретпишаан, аңаа дүүштүр презентацияны кылып билир;
- номчаан чогаалдарынга кыска шинчилел болгаш чогаадыкчы ажылдарны кылыр;
- өөрөнгөн чогаалдарынга бижимел ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин кылып шыдаар;
- өөрөдилге номунуң тайылбыр кезээн болгаш аңгы-аңгы словарьларны, энциклопедияларны ажыглап билир;
- сөзүглелди шын, медреселдиг, аянынг номчуур, ортумаа-биле 1 минутада 110-120 сөс чедир номчуур.

Тыва чогаал өөрөдиринин түңнелдери

Өөрөдилгениң *бот-тускайлаң түңнелдери* өөрөникчинин бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот сайзырадып, бот углап билиринче, өөрөдиринин чугулазын, чаа билиглер шиңгээдип алырын медреселдии-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга худа болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарны тургузуп, ону боттандыраарынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижинин ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шиңгээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрөдиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөрөникчилерге чогаал эртемин өске эртемнерниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөрөдиринче, өөрөдиринин бот-тускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билиринин), регулятивтиг (бот угланыышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шиңгээттиреринче угланган болур.

Тыва чогаал эртеми дараазында принциптерге үндезилетинип ажылдап кылдынган.

Темазы	Кичээлдин хевири	Шагы	Шиңгээдип алыр кол билиглери.	Бажыңга онаалга	Хуусаазы	
					План ёзугаар	Херек кырында
I-ги улдуң (16 шак)						
Чогаал делегейинче аян-чоруктуң уланчызы	Киирилде кичээл	1	Өөредилге номунуң авторлары. Тускай демдеглелдер. Чечен чогаалдың уламчылаарына өөредилге номунуң ажыы. Предметтиг: ном-биле ажылдап билири. Литературанын амыдыралга ужур-дузазы. Метапредметтиг: Салдынган сорулгага дууштур ажылдар шилиири. Бот-тускайлаң: өөредилгеге сундулуг болуру. Бодун ниитилелдин бир тускай кижизи кылдыр көөрү.	Арын 2, доктаадыр. Арын 3, номчуур		
I-ги кезээ. Чеченнерниң сөңү						
Чогаадыг «Чайын номчаан чогаалдарымның онзагайы»	Чугаа сайзырадылганының кичээли	1	Үстүнде класска алган билиглери практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: харылзаалыг чугаа тургузуп билири. Бот-тускайлаң: күш-ажылга ынак болуру.	Өөрөнгөн чогаалдарын катаптаар		
Маадырлыг тоолдар (эпос). Кл.д.н. «Адыган ашак» (Тыва тоол)	Чаа тема тайылбырлаарының кичээли	1	Эпос. Эпостуң маадыры. Эпос чогаалының үш кол хевири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа тудуп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 4, №2		
«Ачыты Кезер-Мерген»-тоолдуң идеялиг утказы	Аянын номчулга	1	Кезер тоожузу. Тоолчунуң тоол ыдар аяны. Тоолга план тургузуп билири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири.	Арын 5-15, номчуур		

	кичээли		Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.			
«Ачыты Кезер-Мерген»-кол маадырларның онзагайы	Аянның номчулга кичээли	1	План езугаар эдерти чугаалап билири. Эргижирээн болгаш ховар ажыглалдың сестерин тодарадып билири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 15, №8		
«Танаа-Херел»-тоолдун сюжеттиг шугуму	Аянның номчулга кичээли	1	Уран-чечен аргаларны сөзүглелден тып билири. Кыска план тургузары. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 15-31, номчуур		
«Танаа-Херел»-маадырларның онзагайы	Аянның номчулга кичээли	1	Маадырның окур-хевири. План езугаар эдерти чугаалап билири. Эпитеттер болгаш деңнелгелерни шын тодарадып, ажыглап билири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 31, №6 (шилип алып)		

«Бокту-Кириш, Бора-Шээлей»-сюжеттиг шугумунуң онзагайы	Аянныг номчулга кичээли	1	Маадырлыг тоолдуң сюжеттиг утказы. Кол маадырларның онзагай окур хевири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 31-47, номчуур		
«Бокту-Кириш, Бора-Шээлей»-кол маадырларның онзагайы	Аянныг номчулга кичээли	1	Тоолду уткалыг кезектерге чарып билири. Гипербола болгаш деңнелгелерни шын тодарадып билири. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 50, №5		
Маадырлыг тоолдар дугайында билиг	Чаа тема тайылбырлаарының кичээли	1	Тыва улустуң аас чогаалының улуг хемчээлдиг болгаш хөй болуушкуннарлыг хевири. Эпос чогаалының шинчилекчилери. Төөгүлүг тураскаалдыг чогаалдарның чыынды ному. Предметтиг: маадырлыг тоолдарны анаа тоолдардан ылгап билири. Дочулап утказын чугаалап билири. Метапредметтиг: айтырыглар салыры, ном-биле ажылдап билири эштери болгаш башкы-биле харылзаа түдүп билири. Бот-тускайлаң: бодун ниитилелдин бир тускай кижизиг кылдыр көөрү.	Арын 50-51, номчуур		
Номчаан чогаалдарыңга катаптаашкын	Катаптаашкын кичээл	1	Номчаан тоолдарының уткалары. Тоолдуң утказын сайгарып билири. Уран-чечен аргаларны чүге ажыглаанын тайылбырлап билири. Предметтиг: эпос болгаш тоолдарны анализтээри. Метапредметтиг: өске чоннарның литературазы-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: өөрөдилгеге эки хамаарылга. Чаа билиглер билип алырынче сонургал. Бодунун ажыл-херээн	Хыналда тестиге белеткенир (арын 3-49)		

			унелеп билири.			
Хыналда тест «Чеченнерниң сөңү»	Хыналда кичээл	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдып билири. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Өөрөнгөн чогаалдарын катаптаар		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, оларны эдип билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар		
II-ги кезээ. Аас чогаалының салдары-биле						
В. Серен-оол «Каң-Кыс»- чогаалдың укталган кол дөзү	Аянның номчулга кичээли	1	Авторнун допчу намдары. Маадырлыг тоолдун укталган кол дөзү. Чогаалга кыска план тургузуп билири. Предметтиг: аянның номчууру. Утказын допчулап чугаалаары. Чуруктарын камгалап билири. Метапредметтиг: чоннун төөгүзүн билип алыры. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Арын 51-63, номчуур		
Эдертиг «Чылангы-Тей» арын 30	Чугаа сайзырадылгачының кичээли	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: сөзүглелди дыңнааш, утказын эдерти дамчыдып билири. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Эдертигниң микротемаларын тургузуп эккээр		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири,	«Эпос чогаалы» деп төлөвилел кылып эккээр		

			ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.			
II-ги улдуң (16 шак)						
В. Серен-оол «Каң-Кыс»-кол маадырның омур-хевири	Аянның номчулга кичээли	1	Омур-хевирилери сайгарып билири. Эргижирээн болгаш ховар ажыглалдың сөстери ажыглааны. План езугаар эдerti чугаалап билири. Предметтиг: аянның номчууру. Утказын допчулап чугаалаары. Чуруктарын камгалап билири. Метапредметтиг: чоннуң төөгүзүн билип алыры. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Арын 63, №8		
М.Б.Кенин-Лопсан «Хайыралыг Калчан-Шилги»-идейлиг утказы	Аянның номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Чогаалдың утказынга план тургузары. Предметтиг: аянның номчууру. Утказын допчулап чугаалаары. Чуруктарын камгалап билири. Метапредметтиг: чоннуң төөгүзүн билип алыры. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Арын 64-80, номчуур		
М.Б.Кенин-Лопсан «Хайыралыг Калчан-Шилги»-Эртинe кырган-тайганың ылап ээзи	Аянның номчулга кичээли	1	Чогаалдың утказын кысказы-биле эдerti чугаалап билири. «Буянның ажил-херек» деп билигниң утказы. Предметтиг: деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	Арын 80, №5		
М.Б.Кенин-Лопсан «Хайыралыг Калчан-Шилги»-Эртинe кырганның сөөлгү чагы	Аянның номчулга кичээли	1	Омур-хевирилери сайгарары. Номчаан чүүлүнге түңнел үндүрүп билири. Предметтиг: деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	Арын 80, №6		
Чогаалдың темазы	Чаа тема тайылбырлаар	1	Тема, идея деп терминнер. Чогаалдың тема болгаш идеязын тодарадып, сайгарып билири. Предметтиг: деннеп, чижектерни	Арын 80-81,		

болгаш идеязы	ының кичээли		тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду үнелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	номчуур		
Кл.д.н. М.Б.Кенин-Лопсан «Чылгычының өө». М.Б.Доржу «Аас чогаал»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Тываның сураглыг тоолчулары. Шүлүк чогаалын аянныг номчуп билири. Гиперболаны шын тодарадып билири. Предметтиг: деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду үнелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	Арын 82, №2		
С.К.Тока «Араттың сөзү» деп романдан эгелер. II-ги кезээ	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Маадырларның омур-хевирлерин сайгарып билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду үнелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.	Арын 97, №7		
С.К.Тока «Араттың сөзү» деп романдан эгелер. III-кү кезээ	Аянныг номчулга кичээли	1	Чогаалдың төөгү-биле холбаазы. Щетинкин болгаш Кравченконун шерииниң Тывага кээп чорааны. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду үнелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.	Арын 102, №5		
С.А.Сарыг-оол «Аңгыр оолдун тоожузу»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Чогаалдың кыска планын тургузары. Маадырның омур-хевирин сайгарып билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары.	Арын 103-111, номчуур. Арын 111, №4		

			Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.			
С.А.Сарыг-оол «Аңгыр оолдуң тоожузу»-өскүс оолдуң човулаңы	Аянныг номчулга кичээли	1	План езугаар чогаалдың утказын эдerti чугаалап билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.	Арын 129, №6		
Б.Д.Хөвөңмей «Чүү болганыл?»-кол маадырның овуру	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Чогаал маадырының омур-хевири утказынга даянып сайгарып билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.	Хыналда тестиге белеткенир (арын 51-129)		
Хыналда тест «Аас чогаалының салдары-биле»	Хыналда кичээл	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдып билири. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.	Өөрөнгөн чогаалдарын катаптаар		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, оларны эдип билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири,	«Мээң сонуургаан маадырым» деп		

			ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	төлевилел кылыр		
III-кү кезээ. Оожургал чок сагыш-сеткил...						
Чогаадыг «Чогаал маадырының онзагайы чүдел?»	Чугаа сайзырадылганының кичээли	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: харылзаалыг чугаа тургузуп билири. Бот-тускайлаң: күш-ажылга ынак болуру.	Өөрөнгөн чогаалдарын катаптаар		
Частырыглар-биле ажил	Сайгарылга кичээл	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, оларны эдип билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Бижип алган дүрүмнерин катаптаар		
С.А.Сарыг-оол «Соругга»-идейлиг утказы	Аянның номчулга кичээли	1	Авторнун допчу намдары. Чогаалдың бижиттинген төөгүзү. Номчаан эгелеринин утказын сайгарып билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже сундугары.	Арын 134-141, номчуур		
III-кү үлдүң (20 шак)						
С.А.Сарыг-оол «Соругга»-маадырның онзагайы	Аянның номчулга кичээли	1	Чогаалда маадырларның овор-хевири сайгарып билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедиинкинерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже	Арын 142, №8		

			сундугары.			
Чечен чугаа дугайында билиг	Чаа тема тайылбырларының кичээли	1	Чечен чугаа деп термин. Тыва литературада баштайгы чечен чугаа. Чечен чугааның хөй-ниити ужур-дузазы. Чечен чугааларның темалары. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	Арын 142-143, номчуур		
О.Ө.Сувакпит «Ылар»-бойдус темазын ажытканы	Аянныг номчулга кичээли	1	Шүлүктүң тема, идеязын шын тодарадып билири. Амгы үеде экологияның байдалын сайгарып билири. Шиижиткен көргүзүп тургузуп билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Экология дугайында боданыры. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөредилгеже сундугары.	Арын 147, №6		
К-Э.К.Кудажы «Кызыл-Бөрттүг»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Утказының кыска планын тургузуп билири. Маадырларның психологтук байдалын сайгарып, тайылбырлап билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырынын шиитпирлээрде им-демдектер дузазы-биле шиитпирлээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээди алыры. Бергелерни боду ажып эртери.	Арын 147-167, номчуур		

К-Э.К.Кудажы «Кызыл-Бөрттүг»-тургузуунуң онзагайы	Аянныг номчулга кичээли	1	Тоожунуң төөгү-биле холбаазы. Тайылбырлыг словарьларны ажыглап билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыын шиитпирлээрде им-демдектер дузазы-биле шиитпирлээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдип алыры. Бергелерни боду ажып эртери.	Арын 167, №8		
Ш.М.Суваң «Чээн оол»-даайлышкыларның аразында найырал	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Чогаалга план тургускаш, эдерти чугаалап билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыын шиитпирлээрде им-демдектер дузазы-биле шиитпирлээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.	Арын 173, №8		
IV-кү кезээ. Чечен чогаал делегейинде мөңгө темалар ...						
С.Б.Пюрбю «Эргеппей дугайында тоожу»-чогаалдың сюжеттиг тургузуу	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Чогаалдың планын тургузуп билири. Предметтиг: чогаалчынын дугайында дыннадыг кылыры. Чогаалчынын дугайында дыннадыг кылыры. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедиинкинерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.	Арын 143-189, номчуур		
С.Б.Пюрбю «Эргеппей дугайында тоожу»-кол	Аянныг номчулга	1	Чогаалдың шилилге сөзүглелинге даянып, эдертиг бижип билири. Овур-хевирлерни сайгарып билири. Предметтиг: чогаалчынын дугайында дыннадыг кылыры. Чогаалчынын	Арын 190, №5		

маадырның овуру	кичээли		дугайында дыннадыг кылыры. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.			
Тоожу дугайында билиг	Чаа тема тайылбырларының кичээли	1	Ортумак хевирлиг проза хевирин. Тыва литературада баштайгы тоожу. Тыва литературада тоожулар. Предметтиг: деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Оорөдилгеже сундугары.	Арын 190-191, номчуур		
О.К.Саган-оол «Найырал»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнун допчу намдары. Чечен чугааның интернационалчы утка-шынары. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Оорөдилгеже сундугары.	Арын 204, №10		
К-Э.К.Кудажы «Сарыг-оолдун плантациязы»-кол бодалды илереткени	Аянныг номчулга кичээли	1	Чогаалда кирген диалогтарның онзагайы. Термин болгаш профессионализмнерни ажыглааны. Маадырларның онзагай овор-хевирлери. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже сундугары.	Арын 211, №12, 13 (кайы-бирээзин шилип алыр)		
М.Доржу «Дайынныг кино көргөш»-идейлиг	Аянныг номчулга	1	Чечен чугааның тема, идеязын шын тодарадып билири. «Интернационалчы бригада» деп билигниң утказы. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон	Арын 216, №7		

утказы	кичээли		иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже сундугары.			
Композиция болгаш сюжет дугайында билиг	Чаа тема тайылбырлаарының кичээли	1	Чогаалдың тургузуун, уран-чеченин сайгарып билири. Предметтиг: деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Оорөдилгеже сундугары.	Арын 216-218, номчуур. Арын 218, №5		
И.И.Бадра «Эргим Эля угбай»-сюжединиң онзагайы	Аянның номчулга кичээли	1	Чечен чугааның сюжедин тодарадып билири. Чогаалдың утказын эдерти чугаалап билири. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын шиитпирлээрде чижектерни тыпкаш, деннеп сайгарары. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже сундугары.	Хыналда тестиге белеткенир (арын 130-218)		
Хыналда тест «Оожургал чок сагыш-сеткил. Мөңгө темалар»	Хыналда кичээл	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдып билири. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Оорөдилгеже сундугары.	Өөрөнгө чогаалдарын катаптаар		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээли	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, оларны эдип билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	«Чогаалда уран-чечен аргалар» деп төлевилел кылыр		
V-ки кезээ. Поэтиктиг одуруглар ...						

С.Б.Пюрбю «Төрээн дылымга»-лириктиг маадырның дылынга ынаа	Аянныг номчулга кичээли	1	Шүлүктүң тема, идеязын тодарадып билири. Чадаланчак одуруг деп термин. Предметтиг: тема, идеязын тып билири. Маадырга характеристика бээри. Оон иштики сагыш-сеткилин сайгарып шыдаары. Утказын билири. Кол проблемазын тывары. Уран-чеченин, тургузуун сайгарары. Метапредметтиг: өөрөдилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Өөрөдилгеже сундугары.	Арын 223, №7		
Эдертиг «Чээрен» арын 34	Чугаа сайзырадылганының кичээли	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: сөзүглелди дыңнааш, утказын эдерти дамчыдып билири. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Өөрөнген темаларын катаптаар		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, оларны эдип билири. Предметтиг: частырыгларын шын эдип билири. Метапредметтиг: орус дүрүмнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Бижип алган дүрүмнерни катаптаар		
А.А.Даржай «Авамга»-шүлүкте аваның овуру. Кл.д.н. Е.Т.Танова «Акым дугайында тоожу»	Аянныг номчулга кичээли	1	Тыва литературада ава дугайында темалыг чогаалдар. Орус литература-биле деңнелге. Предметтиг: аянныг номчууру. Утказын допчулап чугаалаары. Чуруктарын камгалап билири. Метапредметтиг: чоннуң төөгүзүн билип алыры. Бот-тускайлаң: Бодунун кандыг бергеге таваржып турарын билири, ону эртип шыдаар аргаларын тып шыдаары.	Арын 226, №8		
IV-кү улдуң (16 шак)						
Шүлүк дугайында билиг	Чаа тема тайылбырлаар	1	Строфа, стопа, куплет, рифма, аллитерация деп терминер. Проза болгаш поэзия жанрларының ылгалы. Предметтиг:	Арын 226-228, номчуур		

	ының кичээли		деннеп, чижектерни тып билири. Метапредметтиг: орус терминнер-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Бодун боду унелеп шыдаптары. Ооредилгеже сундугары.			
М.А.Күжүгет «Бак сагыш башка халдаар»-уран-чечен аргаларның онзагайы	Аянның номчулга кичээли	1	Шүлүкте кирген уран-чечен аргаларны сайгарып билири. Тема, идеязын шын тодарадып билири. Предметтиг: Номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	Арын 231, №8		
Р.Д.Лудуп «Чавыс-чавыс көжүп чоруур булуттарлыг»-төрөөн черинге ынакшылды көргүскени	Аянның номчулга кичээли	1	Тыва литературада төрөөн чурт темазынга бижиттинген чогаалдар. Орус литература-биле деңнелге. Предметтиг: Номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	Арын 232, №5		
VI-гы кезээ. Төөгүнү көптөруңар ...						
С.А.Сарыг-оол «Алдан-Маадыр»-маадырларның уттундурбас чоруу	Аянның номчулга кичээли	1	Алдан-маадырларның маадырлыг чоруу. Тываның картазы-биле ажылдап билири. Предметтиг: Номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	Арын 233, №5		
Р.Лудуп «Улаастайга»-	Аянның	1	Авторнуң допчу намдары. Тывага турган тос эрии. Амгы үеде	Арын 234,		

шүлүктүң идеялиг утказы	номчулга кичээли		арагалаашкын темазының чидии. Предметтиг: Номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	№4		
И.Ү.Бадра «Ужудукчу Кидиспей»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Тываның баштайгы ужудукчузу. Чогаалга план тургускаш, эдерти чугаалап билири. Предметтиг: өөренген чогаалынын утказын шингээдип алыры. Чогаалдын темазын болгаш идеязын тывары. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	Арын 235-244, номчуур		
И.Ү.Бадра «Ужудукчу Кидиспей»-кол маадырларның онзагайы	Аянныг номчулга кичээли	1	Кол маадырның онзагайын сайгарып билири. алыры. Чогаалдын темазын болгаш идеязын тывары. Чогаал маадырларынга характеристика бээри. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Бодунун частырыгла-рын эдип-чазаары. Ажылынга унелел бээри.	Арын 244, №4		
О.Сувакпит «Сат Бүркекей»-маадырның эрес-маадырлыг омур-хевир	Аянныг номчулга кичээли	1	Сат Бүркекейниң маадырлыг чоруу. Ада-чурттуң Улуг дайынынга киришкен тыва эки турачылар. Предметтиг: номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедииннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга киржири.	Арын 246, №5		

К-Э.Кудажы «Он бир»-идейлиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Эки турачыларның маадырлыг чоруу. Маадырның овор-хевирин сайгарып билири. Чогаалга план тургузуп билири. Предметтиг: номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга киржири.	Арын 246-258, номчуур		
К-Э.Кудажы «Он бир»-интернационалчы найыралды көргүскени. Кл.д.н. К-Э.Кудажы «Ырлыг булак».	Аянныг номчулга кичээли	1	План езугаар утказын эдerti чугаалап билири. Интернационалчы найырал. Предметтиг: номчаан чуулунге бодунун хамаарылгазын илеретпишаан, кыска унелелди бижиир. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга киржири.	Арын 258, №6		
VII-ги кезээ. Россия чоннарының литературазы						
С.Р.Элляй «Экии, тыва чонум!»-идей-тематиктиг утказы	Аянныг номчулга кичээли	1	Авторнуң допчу намдары. Уран-чечен аргаларны сайгарып билири. Предметтиг: чогаалдын темазын болгаш идеязын тывары. Чогаал маадырларынга характеристика бээри. Метапредметтиг: өөредилгенин айтырыгларын камгалап. Бодунун чедишкиннерин унелээри. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга киржири.	Найырал темазынга чурук чуруп эккээр		
Ц.Г.Шагжин «Хураган»-малга ынакшылды көргүскени	Аянныг номчулга кичээли	1	Маадырның психологтуг байдалын сайгарып билири. План тургузуп, план езугаар эдerti чугаалап билири. Предметтиг: башкынын удуртулгазы-биле чогаалчынын дугайында билип алыры. Ном-биле ажылдап билири. Метапредметтиг: өске литератураның чогаалчылары-биле деңнээр. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга	Хыналда тестиге белеткенир (арын 218-263)		

			киржири.			
Хыналда тест «Шүлүк болгаш проза чогаалы»	Хыналда кичээл	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдып билири. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы ажылынга киржири.	«Тыва эки турачылар» деп төлевилел кылып эккээр		
Чогаадыг «Номчуксанчыг чогаалым»	Чугаа сайзырадылгасының кичээли	1	Алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдары. Метапредметтиг: орус дылдың дүрүмнери-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.	Бижип алган дүрүмнерин катаптаар		
Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Кылган частырыгларын шын тодарадып, эдип билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдары. Метапредметтиг: орус дылдың дүрүмнери-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.	Өөрөнгөн чогаалдарын катаптаар		
Чылда өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары	Сайгарылга кичээл	1	Номчаан чогаалдарының уткасын чугаалап, түңнел үндүрүп билири. Предметтиг: алган билиглерин системажыдары. Метапредметтиг: орус дылдың дүрүмнери-биле деңнеп көөрү. Бот-тускайлаң: Ажылдын чаа хевирин шингээдири. Чогаадыкчы болгаш шинчилел ажылынга киржири.			

АЖЫГЛААН ЛИТЕРАТУРА

Чаңгыс авторлуг номнар

Арапчор А.Д. Тыва улустун мифтери болгаш тоолчургу чугаалары. Кызыл: ТНУЧ, 2010. – 81 ар.

Г.Н. Курбатский. Тувинцы в своем фольклоре. Кызыл: ТКИ, 2001.

Д.Ч. Сүндүп. Тыва улустун аас чогаалын школаларга өөредириниң методиказы. Кызыл: ТывН/Ч, 1992.

Е.Т.Танова. Тываның чогаалчылары: намдар-төөгүзү, ажыл-чорудулгазы. Кызыл: ОАО “Тываполиграф”, 2013.

Е.Т.Чамзырын. Төрээн чогаалды өөредириниң теориязы болгаш методиказы. Кызыл, ТывКУ, 2005.

С. С. Комбу. Тувинская литература. – Новосибирск: Наука, 2012.

Тыва Республиканың чогаалчылары. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2000)

Тываның чогаалчылары – Писатели Тувы. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2001)

У.А.Донгак. Тувинское стихосложение. Кызыл: ТКИ, 2006.

Дарбаа Ю.К. Тыва дугайында 99 айтырыгга харыылар. Абакан: Журналист. 2010. – 154 ар.

Кунзегеш Ю.Ш. Тыва кожамыктар. Кызыл: Рестипография, 2005. – 189 ар.

Орус-оол С.М. Дүрген-чугаалар. Кызыл: ТНУЧ, 1994. - 61 ар.

Ийи болгаш оон-даа хөй авторлуг номнар

Тыва литератураның допчу очерктери. (А.Калзан, М.Хадаханэ, Д.Куулар). Кызыл: ТывН/Ч, 1975.

Ойдан-оол А.К. Тадар-оол С.К. Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс. Башкыларга дузаламчы. Кызыл: ТывНУЧ, 2004.

Орус-оол С.М. Чакар Р.С. Матпаадыр. Кызыл: ТывНУЧ, 1991. – 256 ар.

Словарьлар:

Краткий словарь литературоведческих терминов. Под ред. Л.И.Тимофеева, С.В.Тураева. _ М.: Сов.энциклопедия, 1984.

Монгуш Д.А. Русско-тувинский словарь. _ М.: Русский язык, 1980.

Тыва дылдың тайылбыр словары. Том 1. (А-Й). _ Новосибирск: Наука, 2003.

Тыва дылдың тайылбыр словары. Том 1. (К). _ Новосибирск: Наука, 2004.

Татаринцев Б.И. Этимологический словарь тувинского языка. Том 1 (А-Б). _ Новосибирск: Наука, 2002.

Татаринцев Б.И. Этимологический словарь тувинского языка. Том II. (Д, Е, И, Й). _ Новосибирск: Наука, 2003.

Татаринцев Б.И. Этимологический словарь тувинского языка. Том III. (К, Л, М, О). _ Новосибирск: Наука, 2004.

Ол ышкаш:

- чогаалчыларның хөрек чуруктары, плакаттар;
- чогаалчыларның чогаалдарына чураан иллюстрациялар, чуруктар;
- уругларның билиин хынаарына белеткээн тест ажылдар.

Интернет курлавыры:

www.tuva.asia

www.tuvaonline.ru

tigi.tuva.ru

uryanhayn.com

museum.tuva.ru

tuvacheleesh.ru

tuvadyl.ru

tosertine.tuva.ru